

hu'l-luga ve'l-edebi'l-Arabî, trc. Refik İbn Vennâs v.dğr., Beyrut 1997); *L'arabe vivante; mots arabes groupés d'après le sens et vocabulaire fondamental de l'arabe moderne* (Paris 1952); *Le milieu basrien et la formation de Ğâhiz* (Paris 1953; doktora tezi; Ar. *el-Câhiz fi'l-Başra ve Bağdâd ve Şamerrâ*, trc. İbrâhim el-Kılânî, Dimaşk 1961); *Textes berbères dans le parler des Ait Seghrouchen de la Moulouya* (Paris 1955); *Introduction à l'arabe moderne* (Paris 1956); *Recueil de textes tirés de la presse arabe, précédés d'une introduction* (Paris 1958); *Aşâletü'l-Câhiz* (Dârülbeyzâ 1962); *İbn Şüheyd el-Endelüsî hayâtühû ve âşûruh* (Amman 1965); *Risâle fi'l-İhlâm 'inde'l-'Arab* (Beyrut 1973); *Cheherazade, personnage littéraire* (Hiâm Eboul-Hussain ile birlikte, Alger 1976); *Dictionnaire arabe-français-anglais* (ilk iki cildi Régis Blachère, Mustafa Chouémi ve Claude Denizeau tarafından çıkarılan sözlüğün [Paris 1967, 1970] III ve IV. ciltlerinin hazırlanmasına Pellat da katılmıştır, 1976, 1985); *Études sur l'histoire socio-culturelle de l'Islam, 7e-15e s.* (London 1976; 1944-1974 yılları arasında yayımlanmış Fransızca, İngilizce ve İspanyolca yirmi bir makalesinden oluşmaktadır); *Ibn al-Muqaffa', mort vers 140/757. "conseilleur" du calife* (Paris 1976); *Textes arabes relatifs à la dactylogonomie* (Paris 1977); *Cinq calendriers égyptiens* (Kahire 1986).

B) Neşirleri: Câhiz'in eserlerinden derlediği *Şuhuf muhtâra min kelâmi Ebî 'Osmân el-Câhiz* (Paris 1949); yine Câhiz'in *Kitâbü'l-Ķavli fi'l-biğâ'i* (Kahire 1955), *Kitâbü't-Terbî' ve't-tedvîr* (Dimaşk 1955) ve *Müfâharetü'l-cevârî ve'l-ğilmân*'ı (Beyrut 1957); Fransızca tercümesiyle birlikte İbn Şeref el-Kayrevânî'nin *Mesâ'ilü'l-intikâd*'ı (*Questions de critique littéraire*, Cezayir 1953); İbn Kuteybe'nin *Kitâbü'l-Envâ'i* (Muhammed Hamîdullah ile birlikte, Haydarâbâd 1956; Bağdat 1988); İbn Şüheyd el-Endelüsî'nin *Divân*'ı (Beyrut 1963); Mes'ûdî'nin *Mürücû'z-zeheb ve me'âdinü'l-cevher*'i (I-V, Beyrut 1966-1974, Ar. İndeks: I-II, Beyrut 1979); Fransızca tercümesiyle birlikte Câhiz'in *Risâle fi'n-nübl ve't-tenebbül ve zemmi'l-kibrî* ("Une risala de Ğâhiz sur le snobisme et l'orgueil", *Arabica*, XIV/3 [1967], s. 259-283); Muhammed b. Muhammed b. Süleyman er-Rûdânî'nin *en-Nâkı'a 'ale'l-âleti'l-câmi'a'sı* ("L'astrolabe sphérique d'Al-Rûdânî", *BEO*, XXVI, Damas 1973, s. 7-82); İmâmüddin el-İsfahânî'nin rubâilerini içeren

Divânü Dü Beytî (*Havliyyâtü'l-Câmî'a-tüt-tünisiyye*, Tunus 1975, s. 5-31).

C) Tercümeleri: *Description de l'occident musulman au IVe-Xe siècle* (Alger 1950, Muhammed b. Ahmed el-Makdisî'nin *Ahsenü't-tekâsîm fi ma'rifeti'l-ekâlîm*'inin bir bölümü); *La littérature arabe des origines à l'époque de la dynastie umayyade* (Paris 1950, Carlo-Alfonso Nallino'nun başlangıçtan Emevîler dönemine kadar Arap edebiyatı tarihine dair Kahire Üniversitesi'nde verdiği Arapça konferansların Maria Nallino tarafından İtalyanca'ya yapılan tercümesinin Fransızca'ya çevirisi); *Le livre des avars* (Paris 1951, Câhiz'in *Kitâbü'l-Buhalâ'* adlı eseri); *Le livre de la couronne* (Paris 1954, Câhiz'in *Kitâbü't-Tâc fi ahlâki'l-mülük*); *Les Prairies d'or* (I-III, Paris 1962-1971, Mes'ûdî'nin *Mürücû'z-zeheb ve me'âdinü'l-cevher*'i); "L'astrolabe sphérique d'Ar-Rûdânî" (*Bulletin d'études orientales*, XXVIII [Damas 1975], s. 83-165, Muhammed b. Muhammed b. Süleyman er-Rûdânî'nin *en-Nâkı'a 'ale'l-âleti'l-câmi'a'sı*).

D) Makaleleri: "Sur deux emprunts au berbère par l'arabe dialectal nord-africain" (*Mélanges offerts à William Marçais par l'Institut d'études islamiques de l'université de Paris* [Paris 1950], s. 277-288); "Nemrod et Abraham dans le parler arabe des juifs de Debdou" (*Hesperis*, XXXIX [Paris 1952], s. 121-145); "Ğâhiziana: I. Le Kitâb al-tabaşşur bi-l-tiğâra attribué à Ğâhiz" (*Arabica*, I [Leiden 1954], s. 153-165); "Dictionnaires rimés, anwâ' et mansions lunaires chez les arabes" (*Arabica*, II [1955], s. 17-41); "Ğâhiziana: II. Le Dernier chapitre des avars de Ğâhiz" (*Arabica*, II [1955], s. 322-352); "Ğâhiziana: III. Essai d'inventaire de l'oeuvre Ğâhizienne" (*Arabica*, III [1956], s. 147-180); "Une charge contre les secrétaires d'état attribué à Ğâhiz" (*Hesperis*, XLIII [1956], s. 29-50); "Un fait d'expressivité en arabe: l'itbâ'" (*Arabica*, IV [1957], s. 131-149); "Les emprunts arabes dans le parler Ahaggar" (*Études d'orientalisme dédiées à la mémoire de Lévi-Provençal* [Paris 1962], I, 239-259); "Les Esclaves-chanteuses de Ğâhiz" (*Arabica*, X/2 [1963], s. 121-147); "Essai de reconstitution d'un poème de Ma'dân aş-Şumaytî" (*Oriens*, XVI [1963], s. 99-109); "Al-Ğâhiz, les nations civilisées et les croyances religieuses" (*JA*, CCLV [1967], s. 65-105); "Sur la formation de quelques expressions proverbiales en arabe" (*Arabica*, XXIII/1 [1976], s. 1-12); "Coup d'oeil sur l'histoire de l'Islam" (*Communauté musulmane* [ed. Georges Levitte, Paris 1978], s. 13-24); "Al-Ğâhiz, hérésiographe" (*BEO*,

XXX [Damas 1978], s. 147-158); "Le Calendrier agricole de Qalqaşandi" (*Asl.*, XV [Le Caire 1979], s. 165-185).

BİBLİYOGRAFYA :

Necib el-Akîkî, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, I, 353-359; Yahyâ Murâd, *Mu'cemü esmâ'i'l-müsteşrikîn*, Beyrut 1425/2004, s. 216-221; R. Arnaldez, "Charles Pellat", *JA*, CCLXXXI/3-4 (1993), s. 226-229; Muhammed Câde, "Pellat Charles", *Ma'lemetü'l-Mağrib*, Rabat 1413/1992, VI, 1963-1964; Nehle el-Himsî, "Bellâ Şarl: 1914-1993", *el-Mevsû'atü'l-'Arabiyye*, Dimaşk 2002, V, 239-240.

KEMAL ÇİÇEK

PENCABÎ

(bk. PENCAP).

PENCAP

Günümüzde büyük kısmı Pakistan'da, küçük bir kısmı Hindistan'da kalan bölge.

İçinden geçen İndus nehriyle onun dört kolundan dolayı "beş su" (penç âb) anlamında bir isim taşıyan Pencap, Hint alt kıtasının kuzeybatısında yer alır. Eskiden siyasi bakımdan bir bütün olan bölge 1947'de 50.362 km²'si Hindistan'da, 206.433 km²'si Pakistan'da kalacak şekilde iki devlet arasında paylaştırılmıştır. Kuzeydoğudan güneybatıya doğru hafif eğimle alçalan bölge verimli topraklara sahiptir; başlıca tarım ürünleri buğday, darı, pirinç, arpa, mısır, pamuk ve şeker kamışıdır.

Arkeolojik bulgular, Pencap'ın etnik açıdan genelde Türkistan ve Orta Asya ile bağlantılı olduğunu ve yerleşik hayatın günümüzden 9000 yıl öncesine kadar gittiğini göstermektedir. Milâttan önce III. binyıla ait Harappa ve Mohenjo-Daro harabeleriyle tanınan İndus medeniyetinin yaşadığı bu bölge dünyada ilk tarihî dönemlerin başladığı yerlerden biridir. Zaman içinde İranlılar, Makedonyalılar, Afganlar, Araplar ve Türkler gibi çeşitli unsurların yerleşmesine sahne olmuş, bu durum etnik ve dinî yapısını, kültürünü etkilemiştir.

Pencap'a İslâmiyet, Emevî Kumandanı Muhammed b. Kâsım es-Sekaffî'nin Mültân'ı fethetmesiyle geldi (94/712). X. yüzyılda Gazneli Mahmud'un Hindistan seferleri sırasında burada Hindûşâhîler hüküm sürmekteydi. Gazneliler'den sonra Gurlular'ın hâkimiyetine giren bölge 1206'da Kutbüddin Aybeg tarafından ele geçirilerek Delhi Sultanlığı'nın bir eyaleti haline geti-

rildi. XV. yüzyıldan itibaren bölgede Sih dini gelişmeye başladı. Bâbürlüler'in 1526'da Delhi Sultanlığı'na son vermesinin ardından yeni bir döneme girildi. Ekber Şah zamanında gerçekleştirilen idarî yapılanmada Lahor, Mültan ve Delhi Pencap eyaletine katıldı. Bâbürlüler'in zayıflamasıyla birlikte bölgeyi XVIII. yüzyılda Avşarlı Nâdir Şah ve Ahmed Şah Dürrânî ele geçirdi. Arkasından Sihler'in hâkimiyet mücadelesine sahne oldu ve XIX. yüzyılın başlarında burada güçlü bir Sih krallığı kuruldu. 1849'da Sihler'i mağlûp eden İngilizler'in idaresine girdi.

İngilizler'in yönetim politikaları mahallî güç ve iktidar sahiplerinin kontrolü esasına dayanıyordu. Bu dönemde Pencap eyaleti idarî bakımdan İngiliz toprakları ve özerk yönetimler arasında paylaşıldı. Yeni bir hukuk sistemi ve toprak düzeni getirildi; çeşitli eğitim kurumları açıldı. Ancak geleneksel yapıyı zorlayan bu değişiklikler misyonerlik faaliyetleriyle birleşince halk arasında dinî duyguların ve farklılıkların canlanmasına ve çatışmalarına sebep oldu. Hindu, müslüman ve Sihler arasında Arya Samâc, Dev Samâc (Hindu); Ehl-i hadîs, Ehl-i Kur'ân, Kâdiyânîlik (müslüman); Namdharis, Nirankaris (Sih) gibi sosyal ve siyasal nitelikli birçok dinî hareket ortaya çıktı. Bağımsızlığın kazanılması sürecinde kendilerine ait bir devlet kurma amacı her grubu diğerlerinin aleyhine güç elde etme yarışına soktuğundan Pencap, müslümanlarla Hindular ve Sihler arasında cereyan eden toplumsal savaşların en yoğun ve şiddetli olduğu bölge haline geldi. Hindistan ile Pakistan birbirinden ayrıldığı zaman sınır Pencap'ı ikiye böldüğü için Hindistan'da kalan müslümanlar Pakistan'a, Pakistan'da kalan Hindular ve Sihler Hindistan'a zorunlu bir göç yaşadı. Bölge genelinde bu göçe her iki taraftan toplam 10 milyonu aşkın insanın katıldığı tahmin edilmektedir.

Pencap kimliği büyük oranda Ravalpindi, Mültan ve Ambala şehirlerinin oluşturduğu üçgen alanda konuşulan Pencâbî'ye dayanır. İslâm kültürünün derin etkilerini taşıyan Pencâbî, bu kültürün aktarılmasına aracılık ettiği gibi ayrıca Sih dinî metinlerinin dilidir ve Urduca'nın müslümanlar arasında gittikçe yaygınlaşması üzerine Sih kimliğinin bir unsuru olmuştur. Bölgede yaşayan müslümanların nüfusu 80 milyon civarındadır. Pencap müslümanları genelde Sünnî-Hanefî'dir; Şii'lerin oranı ise % 1'den azdır. Bölgenin İslâmlaşması büyük ölçüde Nakşibendiyye, Kâdiriyye ve Çiştiyye gibi tarikatlar vasıtasıyla gerçekleş-

tiği için tasavvufun köklü bir geleneği vardır ve halen çok canlıdır.

Pencap'ın Hindistan'da kalan kısmı idarî bakımdan birkaç defa bölünüp farklı şekillerde tekrar birleştirildikten sonra 1966'da yapılan yeni bir düzenlemeyle Haryana ve Pencap eyaletleri olarak ikiye ayrıldı. 1980'lerde bir kısım Sihler, Pencap'ın bağımsızlığı için silâhli eylemlere girişti. Bunun üzerine 1984'te merkezî hükümet müdahale etti ve Sihler'ce kutsal sayılan Amritsar'daki Altın Tapınak ele geçirilerek isyancılar öldürüldü. Ardından Başbakan İndira Gandhi iki Sih korumasının suikastına kurban gidince Hindular'la Sihler arasında çatışmalar başladı ve çoğunluğu Sih binlerce kişi hayatını kaybetti. Nüfusu 26.434.800 olan (2007) Hindistan Pencap'ının merkezi Chandigarh (971.940), diğer önemli şehirleri Ludhiana (1.624.700), Amritsar (1.154.900) ve Jalandhar'dır (830.100). Pencap'ın Pakistan'da kalan kısmı 1949 yılında Batı Pencap adıyla bir eyalet haline getirildi. Nüfusu 89.465.100, merkezi Lahor (6.659.540), diğer önemli şehirleri Faysalâbâd (2.658.180), Mültan (1.506.420), Ravalpindi (1.843.410), Bahâvelpûr (600.450) ve Sargodha'dır (566.310). Pakistan'ın en eski üniversitelerinden biri olan Pencap Üniversitesi 1882'de Lahor'da kurulmuştur. Toplam nüfusun yarısından fazlasını teşkil eden Batı Pencaplılar ülkede özellikle askerî, siyasî ve idarî alanlarda hâkim durumdadır. Günümüzde bütün dünyada yaşayan Pencap asıllıların sayısının 120 milyonu geçtiği tahmin edilmektedir. 20 milyondan fazla Pencaplı daha çok Avrupa'da ve Amerika ile Kanada gibi ülkelerde yaşamaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

J. Hutchison – J. Ph. Vogel, *History of the Punjab, 1799-1947*, Lahore 1933; E. Churchill, "Printed Literature of the Punjabi Muslims, 1860-1900", *Punjab History* (ed. W. E. Gustafon – K. E. Jones), Delhi 1975, s. 253-336; I. Talbot, *Punjab and the Raj, 1849-1947*, Delhi 1988; a.m.f., "Pandjâb", *EP²* (İng.), VIII, 254-255; İkrâm Ali Malik, *History of the Punjab, 1799-1947*, New Delhi 1993; J. S. Grewal, *Later Mughal History of the Punjab (1707-1793)*, Lahore 1996; S. Muhammad Latif, *History of the Punjab*, Lahore 1997; S. Vohra, *Punjab then and Now, 1846-1999*, Delhi 2000; H. R. Gupta, *Social and Cultural History of the Punjab: Prehistoric, Ancient and Early*, New Delhi 2004; S. Singh, "Muslim Saints in the Mughal Province of Punjab", *JC, L* (1960), s. 89-107; M. Tufeyl, "Pencâb Meyn 'Arabî a'dr Dînî 'Ulûm", *Fikr o Nazar*, XXII/1, İslâmâbâd 1984, s. 27-50; a.m.f., "'Ulemâ-i Pencâb ki Tefsîrî Hîdmât ('Arabî Zebân Meyn)", a.e., XXII/2 (1984), s. 53-104; İftikhar H. Malik, "Identity Formation and Muslim Politics in the Punjab, 1897-1936", *Modern Asian Studies*, XXIX/2, Cambridge 1995, s. 293-323; A. Sattar, "Punjab's Role in the Pakistan

Movement", *Journal of the Research Society of Pakistan*, XXXIII/1, Lahore 1995, s. 29-50; Jawed Ali Khan, "Two Historical Works of Punjab: Gulshan-ı Puncab and Makhzan-ı Punjab", *JPHS*, XLIV/4 (1996), s. 309-334; C. C. Davies, "Pandjâb", *EP²* (İng.), VIII, 252-254; C. Shackle, "Pandjâbî", a.e., VIII, 255-257; K. W. Jones, "Puncab", *Encyclopedia of Asian History*, New York 1983, III, 286-288; Tahir Ali, "Punjabis Muslim Community of India and Pakistan", *Encyclopaedia of the World Muslims* (ed. N. Kr. Singh – A. M. Khan), Delhi 2001, III, 1197-1201. AZMİ ÖZCAN

Pencap Dili. Hindistan'ın Delhi şehrinde başlayarak Pakistan'ın Sind eyaletindeki Hayrîpûr, Peşâver ve Kağân vadisi, Cammû ve Srinagar'a kadar yayılan Pencap bölgesinde ve Pencap kökenliler arasında konuşulur. Günümüzde bu dile verilen Pencâbî adı XVII. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Daha öncesine ait yazılı kaynaklarda Mültânî, Hindiyye, Hinduî, Hindî, Zebân-i Catân-i Pencâb, Catkî ve Lahorî adlarıyla anıldığı görülür.

Pencâbî'nin hangi dil ailesine mensup olduğu kesin biçimde tesbit edilememiştir. Şarkiyatçı Sir George Abraham Grierson, 1894'te Hint dilleri üzerine yayımlanmaya başladığı on dokuz ciltlik ünlü eseri *Linguistic Survey of India*'da onu dış ve merkezî diye ikiye ayırdığı, Pencap'ta konuşulan Hint-Ârî dillerin merkezî grubuna yerleştirmektedir (IX/1, s. 607-825). Buna göre Pencâbî bölgenin merkez ve doğu yöresinin dilidir; batı diyalektleri ise Lahnda adı altında sınıflandırılmıştır (*EP²* [İng.], V, 610-611). Grierson'un görüşünün yanlış olduğunu ileri süren Muhammed Âsaf Han, ilk dönemlerde Pencâbî ile ilgili araştırmalar yapılırken Harappa ve Mohenjo-Daro gibi büyük medeniyet merkezlerinin gün ışığına çıkarılmaması bulunduğunu, bu sebeple bilgileri bölgenin en eski dili saydıkları Hindu metinlerinin yazıldığı Sanskritçe ile sınırlı kalan şarkiyatçıların yaptıkları bütün araştırmalarda bu dili temel aldıklarını ve onun Hindistan'ın birçok dilinin kaynağı olduğunu ileri sürdüklerini belirtmiştir. Muhammed Âsaf Han gibi Pakistanlı diğer bilim adamlarına göre de Batılı ve onları izleyen genellikle Hindu yerli araştırmacılar, Hint-Avrupaî Sanskritçe'ye olan duygusal bağlılıkları sebebiyle ona bölgenin bütün dillerinin anası gözüyle bakmakta ve özellikle Sind vadisindeki eski uygarlıkları göz ardı etmektedir. Pencâbî'nin Sanskrit kökenli olduğunu savunan Hintli bilim adamlarının "Pakistan savı" dedikleri bu görüşe göre Pencâbî'de birçok Sanskritçe kelime bulunduğu ve gramerinin de belli ölçülerde bu dilden etkilendiği doğ-